

УДК 796

О. М. ЗАХАРОВА

старший викладач

Запорізький національний технічний університет

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

У статті розглянуто значення міждисциплінарного підходу з метою формування здоров'язбережувальної компетентності в процесі викладання фундаментальних і загальнопрофесійних дисциплін у ВНЗ. Визначено значущість професійно спрямованих дисциплін у контексті процесу формування здоров'язбережувальної компетентності. Зауважено на відсутності єдиного формулювання понять "компетентність" і "компетенція".

Ключові слова: професійна освіта, міждисциплінарний підхід, компетентність і компетенція, здоров'язбережувальна компетентність, підготовка майбутніх фахівців.

Розвиток сучасного суспільства диктує українській педагогіці принципи, на основі яких визначають напрям процесу модернізації української освіти як процесу, що відображає загальнонаціональні інтереси, державні пріоритети та світові тенденції, природним чином визначаючи нові соціальні вимоги до системи освіти, зокрема вимоги до здоров'язбереження.

У сучасних соціально-економічних умовах актуальним завданням є підготовка універсальних фахівців, тобто фахівців творчо мислячих, що володіють ефективною методологією науково-дослідницької та практичної діяльності на межі галузей знань. У зв'язку з цим ми вважаємо, що перспективним напрямом розвитку системи професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту, стає розширення міждисциплінарних освітніх програм з урахуванням здоров'язбережувальної компетентності.

На думку учених, складання міждисциплінарних освітніх програм має ґрунтуватися, насамперед, на принципах інтеграції змісту освіти в різні предметні галузі або напрями підготовки [1]. Така інтеграція може бути для одного освітньо-кваліфікаційного рівня в межах освітніх програм, які належать до різних предметних галузей знань. Водночас основною метою таких програм має бути розширення фундаментальної підготовки випускників вузів, формування не тільки основних, а й додаткових компетенцій, необхідних для вирішення комплексних фундаментальних і прикладних завдань на межі суміжних галузей знань.

У зв'язку з цим *метою статті* стало визначення принципів міждисциплінарного підходу у формуванні здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

В джерелах спеціальної та наукової літератури визначено, що сучасний стан галузі фізичного виховання і спорту характеризується розвитком і

популяризацією нових форм фізкультурно-оздоровчих послуг, інтенсивним розвитком інноваційних технологій, високою конкуренцією на ринку праці та одночасно недоліком висококваліфікованих фахівців. Вищезазначене свідчить про те, що з'явилися нові вимоги до випускників вищих навчальних закладів, а саме: здатність до самостійного розвитку й удосконалення професійно важливих умінь і якостей, творчий підхід у вирішенні професійних завдань, здатність до переорієнтації професійної діяльності залежно від умов ринку тощо [2].

Як стверджують науковці, зміст сучасної освіти, що отримують студенти у вищих навчальних закладах, не може передбачати лише визначений та остаточний матеріал з будь-якої дисципліни. Необхідно впроваджувати, поряд з трансляцією важливих для майбутньої професійної діяльності спеціальних знань, пов'язаних з майбутньою професією, інші засоби формування особистості, яка повинна бути здатна аналізувати, синтезувати та застосовувати на практиці форми теоретичного мислення та практичних дій, що є адекватними сучасному періоду життя [6], зокрема сприяти формуванню потреби в здоров'язбереженні, тобто потреби вивчати й займатися як власним здоров'ям, так і здоров'ям оточуючих.

Компетенції, які представлені у вимогах до вищої професійної освіти за напрямом "Фізичне виховання", мають міждисциплінарний характер. Це зумовлено специфікою майбутньої професії, яка передбачає в практичній діяльності визначення та обґрунтування прийнятих рішень з позицій психологопедагогічних і медико-біологічних наук. Дії фахівця галузі "Фізичне виховання і спорт" повинні базуватися на засадах дидактики та теорії й методики фізичної культури і спорту, відповідати фізіологічним закономірностям організму людини, бути доцільними з економічного погляду [2].

Аналіз науково-методичної літератури в галузі професійної освіти показав, що при підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання забезпечення міждисциплінарного характеру у формуванні компетентностей випускників буде більш ефективним, якщо використовувати уніфікований підхід до послідовності досліджуваного матеріалу в поєднанні з упровадженням інноваційних форм навчання при вивченні професійно-спрямованих дисциплін [2; 8].

За даними наукової літератури, було визначено, що в результаті реалізації міжпредметних зв'язків у студентів виробляються вміння узагальнювати й систематизувати отримані знання. За умовою дотримання певного алгоритму навчання викладений матеріал запам'ятовується досить осмислено та в більшому обсязі. Водночас використання таких дидактичних принципів, як систематичність і послідовність, дає змогу за менший термін досягти більш значущих результатів у процесі навчання.

Також дослідники стверджують, що компетентнісний підхід передбачає особистісно зорієнтоване навчання, яке спрямоване на підготовку такого випускника вищого навчального закладу, який буде здатним самостійно й творчо вирішувати професійні завдання. У зв'язку з цим одним із

основних шляхів удосконалення освітнього процесу при підготовці кадрів за напрямом “Фізичне виховання” повинно бути використання активних форм роботи студентів міждисциплінарного характеру. Це пояснюють тим, що міжпредметні зв’язки дають можливість формувати й оцінювати професійні компетенції майбутніх фахівців у аспекті різних дисциплін [5; 11].

Наступність у вивченні програмного матеріалу треба забезпечувати за допомогою складання навчальних програм, орієнтованих на послідовність і взаємодоповнюваність проходження дисциплін професійного циклу й використання матеріалу загальнотеоретичних, медико-біологічних, психолого-педагогічних дисциплін. Перелік розділів предметів, що вивчають, повинен відповідати змісту компетенцій, які формуються [7].

Міждисциплінарний підхід зумовлює результати навчання при оцінці професійних компетенцій щодо вмінь використовувати знання дисциплін професійного циклу з метою обґрунтування педагогічних рішень, які приймають майбутні фахівці.

В останні роки в численних наукових публікаціях представників інноваційних концепцій вищої професійної освіти у визначенні мети навчання студентів у вузі системоутворювальною категорією є поняття “компетентність”, що передбачає професійно-діяльнісну, соціально-комунікативну та особистісну складові [5; 7].

Навчання на основі принципів компетентісно орієнтованої освіти є процесом набуття досвіду, завдяки якому можливе вирішення практико орієнтованих проблем на наступному етапі соціалізації – етапі професійної праці. Тому компетентісний підхід не відкидає, а доповнює знанієво-центричну парадигму освіти.

У літературі можна зустріти визначення професійних, загальних або ключових, академічних та інших компетенцій. Якщо предметні компетенції визначаються специфічними вимогами галузі знань, то ключові – вимогами, які можуть становити частину або бути загальними для будь-якої з існуючих ступенів вищої освіти.

Наукові дослідження доводять, що ключові компетентності надпредметні й міждисциплінарні; вони можуть бути застосовані в різних ситуаціях і не тільки в навчальних закладах, а й у професійній діяльності. Вони вимагають значного інтелектуального розвитку та є багатовимірними [9].

Згідно з новими стандартами освіти в нашій державі, в результаті навчання студенти повинні опанувати компетенціями, тобто здібностями вирішувати професійні завдання в заданих умовах, а система освіти зможе вдосконалювати систему підготовки фахівців та більш оперативно реагувати на запити ринку праці.

В результаті аналізу наукової літератури можна зробити такий висновок: більшість авторів одностайні в тому, що компетентністю не можна “володіти” – це не сума чогось, що можна освоїти як, наприклад, суму знань, умінь і навичок. Однак компетентність потрібно формувати в процесі освоєння будь-якого виду діяльності. Також вона може проявлятися в

результатах, тобто у визначенні того, наскільки успішною буде майбутня професійна діяльність, до якої студент готується.

В літературних джерелах визначено, що ключові компетенції – це те, що дає ключ до становлення компетентності. Якщо ці ключові компетенції сформовані, це означає, що в майбутнього фахівця є ресурс для досягнення високого рівня компетентності в будь-якому виді діяльності. Формування цього ресурсу є головною метою компетентнісного підходу [7].

Необхідно зазначити, що особливість педагогічних цілей з розвитку компетенцій полягає в тому, що вони формуються не у вигляді дій викладача, а у вигляді професійних умінь і практичних навичок студента.

Тоді як формування компетентностей вимагає створення певних навчальних ситуацій, які можуть бути реалізовані в спеціальних навчальних середовищах, що дають змогу викладачу моделювати й здійснювати ефективний контроль за діяльністю студента в певному середовищі. Отже, формування необхідної компетентності може бути високоефективним за умовою використання міждисциплінарних зв'язків тому, що кожна компетенція випускника повинна забезпечуватися певним набором дисциплін і практик, об'єднаних у відповідні модулі, а зміст модулів – повністю відповідати рівню набутих компетенцій.

Застосування міждисциплінарного підходу сприяє вирішенню низки актуальних завдань щодо вдосконалення підготовки бакалаврів, зокрема бакалаврів за напрямом “Фізичне виховання”. Під час його реалізації студенти інтегрують матеріал фахових дисциплін, набувають навички майбутньої практичної діяльності та розвивають здібності до самостійної продуктивної роботи. Професійна діяльність майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання вимагає творчого підходу до досягнення поставлених завдань. Це зумовлено особливостями галузі, де в якості об'єкта професійної діяльності виступає людина, в роботі з якою необхідне врахування індивідуальних особливостей, принципів здоров'язбереження та інноваційні рішення.

Автори, які розглядали сутність поняття “компетентність”, пропонують розподіл компетентностей за сферами діяльності, серед яких повинна бути представлена компетентність у побутовій сфері, яка включає аспекти власного здоров'я.

Враховуючи, що компетенції – це “деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відносин, які потім виявляються в компетентності людини”, І. А. Зимня виділяє 10 основних компетенцій, серед яких компетенції, що належать до самої людини як особистості, суб'єкта діяльності та спілкування. Таким чином, виділяється здоров'язбережувальна компетенція, яка включає знання й дотримання норм здорового способу життя, знання про небезпеку куріння, алкоголізму, наркоманії, СНІДу; знання та дотримання правил особистої гігієни; фізичну культуру людини, свободу й відповідальність щодо вибору способу життя [3; 4].

Водночас А. В. Хуторський, ґрунтуючись на головних цілях освіти, структурному поданні досвіду особистості та соціального досвіду, а також основних видах пізнавальної діяльності, що дають можливість опанувати соціальним досвідом, отримувати навички життя й практичної діяльності в сучасному суспільстві, виділяє сім груп ключових компетенцій, серед яких компетенції особистісного самовдосконалення. Зазначені компетенції спрямовані на освоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки; розвиток особистісних якостей, необхідних сучасній людині, на формування психологічної грамотності, культури мислення та поведінки. Тобто здоров'язбереження є основою вказаної компетенції [10; 11].

Також сім ключових компетентностей визначили українські вчені: це вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна, з інформаційних і комунікаційних технологій та здоров'язбережувальна [2; 5].

Здоров'язбережувальна компетентність, на їх думку, передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я та здоров'я свого оточення.

Розглядаючи педагогічний процес формування здоров'язбережувальної компетентності в студентів вищого навчального закладу з погляду компетентісного підходу, можна зробити висновок, що цей процес визначається як дією загальних принципів педагогічного процесу, так і наявністю певних дидактичних умов, які враховують специфіку майбутньої професійної діяльності студентів та їх особистісні якості.

Варто зазначити, що питанням формування здоров'язбережувальної компетентності та її окремих компонентів у процесі викладання фундаментальних і загальнопрофесійних дисциплін присвячено багато досліджень, проте глибина опрацювання вищеназваної проблеми в процесі викладання спеціальних дисциплін залишається недостатньою.

Висновки. Отже, значущість професійно спрямованих дисциплін у контексті процесу формування здоров'язбережувальної компетентності не викликає сумнівів. Це пояснюють тим, що дисципліни циклу професійної та практичної підготовки не тільки інтегрують знання, вміння й навички, отримані при вивченні фундаментальних і професійно спрямованих дисциплін, завершують процес формування професійної компетентності в освітньому просторі вузу, а й задають напрям подальшого професійного розвитку, формують готовність до виконання певних соціальних завдань у межах майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Давыденко Т. М. Междисциплинарная опережающая непрерывная подготовка профессиональных кадров в условиях интеграции образования, науки и производства: педагогические условия / Т. М. Давыденко, М. И. Ситникова // Перспективы науки. – 2012. – № 3 (30). – С. 27–33.

2. Демінська Л. О. Практика використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури / Л. О. Демінська // Збірник на-

укових праць Львівського державного інституту фізичної культури. – Львів, 2003. – С. 140–142.

3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 40 с.

4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики / О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – 112 с.

6. Ковалів Ж. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ж. В. Ковалів. – Одеса, 2005. – 208 с.

7. Микитюк С. О. Реалізація підходу в системі педагогічної підготовки майбутніх учителів: світовий досвід / С. О. Микитюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2013. – № 4. – С. 98–104.

8. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н. В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1–2 (11–12). – С. 266–268.

9. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – Режим доступу: <http://zakinp.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2009. – № 2. – С. 58–64.

11. Хуторской А. В. Компетентностный подход в обучении / А. В. Хуторской. – Москва : Эйдос, 2013. – 73 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2016.

Захарова Е. Н. Междисциплинарный подход в формировании здоровьесберегающей компетентности у будущих специалистов физического воспитания и спорта

В статье рассмотрено значение междисциплинарного подхода с целью формирования здоровьесберегающей компетентности в процессе преподавания фундаментальных и общепрофессиональных дисциплин в вузах. Определена значимость профессионально направленных дисциплин в контексте процесса формирования здоровьесберегающей компетентности. Замечено отсутствие единой формулировки понятий “компетентность” и “компетенция”.

Ключевые слова: профессиональное образование, междисциплинарный подход, компетентность и компетенция, здоровьесберегающая компетентность, подготовка будущих специалистов.

Zakharova O. Interdisciplinary Approach to Formation of Health Saving Knowledge among Future Experts in Physical Education and Sport

In the contemporary social and economic conditions, the importance of flexible specialists' preparation, who are creative thinkers and have proficient theoretical and practical knowledge in the boundaries of different fields of knowledge, is constantly growing. Thus, the promising trend of the professional training of future specialists, in particular, experts in physical education and sport, is the expansion of interdisciplinary educational programs. Primarily, the formation of the interdisciplinary programs should be based on the integration principle of different training areas and fields.

According to special and scientific sources, the current state of physical education and sport is characterized by new forms of sports and recreation services development and

promotion, innovative technologies intensive development as well as highly competitive labor market. On the other hand, the labor market suffers from the lack of qualified specialists. Abovementioned shows that there is the need for implementation of new requirements for university graduates' training.

Scholars differentiate seven key competences. They are the ability to learn, cultural, civic, business, social, IT and health saving competence.

The importance of professional-oriented subjects in the context of forming health saving competence is beyond doubt. The disciplines of professional and practical training do not only integrate knowledge and skills obtained in the study of fundamental and professionally designed courses, they complete the formation of professional competence in the educational space of the university. Furthermore, they set the direction for further professional development; form the readiness to perform certain social tasks within the future profession.

Key words: *professional development, higher educational establishment, expertise and competence, health saving competence, health saving expert knowledge, future specialists training.*